27.11.2024 Diaarinro VN/10783/2024

Erityisasiantuntija Salla Koskela
Lainsäädäntöjohtaja Johanna Korpi

Eduskunnan ympäristövaliokunnalle,

Ympäristöministeriön muistio hallituksen esityksestä (HE 196/2024 vp) laiksi ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annetun lain muuttamisesta

1.1. Tausta ja valmistelu

Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston (EU) 2024/1252 puitteiden vahvistamisesta kriittisten raaka-aineiden turvatun ja kestävän tarjonnan varmistamiseksi ja asetusten (EU) N:o 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 ja (EU) 2019/1020 muuttamisesta annettua asetusta (jäljempänä kriittisten raaka-aineiden asetus). Asetus tuli voimaan 23.5.2024.

Asetusehdotuksesta ja komission tiedonannosta koostuvan kriittisten raaka-aineiden paketin tavoitteena on vahvistaa raaka-aineiden arvoketjuja Euroopassa, monipuolistaa tuontia strategisten riippuvuuksien vähentämiseksi, parantaa kriittisiin raaka-aineisiin liittyvää seurantaa ja vähentää niihin liittyviä toimitusriskejä sekä varmistaa näiden raaka-aineiden vapaa liikkuvuus sisämarkkinoilla ja ympäristönsuojelun korkea taso kiertotaloutta ja vastuullisuutta edistämällä.

Asetus on jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa sääntelyä, mutta sen toimeenpano edellyttää muun muassa eräistä menettelyistä ja toimivaltaisista viranomaisista säätämistä. Ehdotetuilla säännöksillä toimeenpantaisiin asetuksessa edellytetyn kansallisen keskitetyn asiointipisteen nimeäminen ja strategisten hankkeiden etusijalle asettaminen. Lisäksi säädettäisiin keskitettynä asiointipisteenä toimivan yhteyspisteviranomaisen tiedonsaantioikeudesta tehtävänsä toteuttamiseksi, sekä yhteyspisteviranomaisen ja toimivaltaisen viranomaisten velvollisuuksista strategisia hankkeita koskevien määräaikojen seuraamisen toteuttamiseksi.

Valmistelu on tehty osana ympäristöministeriössä käynnissä olevaa yhden luukun palvelujen hanketta, joka keskittyy käynnissä olevassa valtion aluehallinnon uudistuksessa perustettavan uuden Lupa- ja valvontaviraston myötä syntyvään ympäristötehtävien ”yhteen luukkuun” ja hallitusohjelman yhden luukun mallia edistävän lupamenettelyn toteuttamiseksi tarvittavien lainsäädäntömuutosten valmisteluun (VN/21409/2023).[1] Yhden luukun palvelujen -lainsäädäntöhankkeessa yhteyspisteviranomaisen tehtävä osoitettaisiin vuodesta 2026 alkaen perustettavalla uudella valtakunnalliselle Lupa- ja valvontavirastolle. Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle kyse olisi siten väliaikaisesta tehtävästä. Hallituksen esitys eräiden ympäristöasioiden käsittelystä Lupa- ja valvontavirastossa sekä eräiksi muiksi siihen liittyviksi laeiksi on tarkoitus antaa eduskunnassa alkuvuonna 2025.

[1] https://ym.fi/hankesivu?tunnus=YM046:00/2023

Kriittisten raaka-aineiden yhteyspisteviranomainen

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto toimisi kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteviranomaisena. Kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteispisteviranomainen vastaisi kriittisten raaka-aineiden asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulle keskitetylle asiointipisteelle asetuksessa säädetyistä tehtävistä. Asetus edellyttää kansallisen keskitetyn asiointipisteen nimeämistä 24.2.2024 mennessä.

Yhteyspisteviranomaisen tehtävänä olisi asetuksen mukaisesti muun muassa kriittisiä raaka-aineita koskevien hankkeiden lupamenettelyjen helpottaminen ja koordinointi. Asiointipisteen olisi autettava hankkeen toteuttajaa myös ymmärtämään lupamenettelyn kannalta merkityksellisiä hallinnollisia seikkoja ja annettava tietoja asetuksen 18 artiklassa tarkoitetuista kriittisten raaka-aineiden hankkeiden kannalta merkityksellisistä hallinnollista menettelyistä. Lisäksi asetuksessa säädetään keskitetyn asiointipisteen tehtäviksi erinäisiä strategisien hankkeiden lupamenettelyyn ja YVA-menettelyyn ja kyseisille menettelyille asetettuihin määräaikoihin liittyviä tehtäviä.

Strategisten hankkeiden määräaikojen seuranta

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kriittisten raaka-aineiden yhteyspisteviranomaisen velvollisuudesta seurata kriittisten raaka-aineiden asetuksessa strategisten hankkeiden lupamenettelylle säädettyjä määräaikoja. Asetuksen mukainen määräaika louhintahankkeiden lupamenettelylle on 27 kk ja muille hankkeille 15 kk. Määräajat ovat 24 kk ja 12 kk niiden hankkeiden lupamenettelyille, jotka olivat jo lupamenettelyssä ennen kuin ne tunnustettiin strategisiksi hankkeiksi.

Asetus antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden pidentää kyseisiä määräaikoja tietyin edellytyksin. Esityksellä ehdotettavilla säännöksillä yhteyspisteviranomainen voisi pidentää määräaikoja asetuksessa säädetyin edellytyksin. Toimivaltaisen viranomaisen olisi esitettävä ehdotuksensa toimivallassaan olevan lupa-asian käsittelyn määräajan pidentämisestä.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi toimivaltaisen viranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä lupamenettelyn käsittelytilanteeseen liittyvistä tiedoista yhteyspisteviranomaiselle. Kyseisillä säännöksillä varmistettaisiin, että yhteyspisteviranomaisella on ajantasaiset tiedot lupamenettelyjen käsittelytilanteesta ja sen myötä tosiasiallinen mahdollisuus seurata strategisten hankkeiden lupamenettelyille asetettujen määräaikojen toteutumista.

Strategisten hankkeiden etusija

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi strategisten hankkeiden etusijasta ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisissa lupamenettelyissä.

Kriittisten raaka-aineiden asetuksen mukaan unionissa toteutettaville strategisille hankkeille on annettava mahdollisimman merkittävä kansallinen asema, jos tällainen on olemassa kansallisessa lainsäädännössä, ja niitä on kohdeltava tällaisen aseman mukaisesti lupamenettelyssä. Suomessa on voimassa lainsäädäntöä eräiden vihreän siirtymän hankkeiden väliaikaisesta etusijasta aluehallintovirastojen lupakäsittelyssä vuosina 2023–2026 ja hallintotuomioistuimissa vuosina 2023–2028 (HE 128/2022). Sääntely koskee ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaista lupakäsittelyä aluehallintovirastossa ja näitä koskevien valitusasioiden käsittelyä hallintotuomioistuimissa.

Koska etusijamenettelystä ja muutoksenhaun kiireellisyydestä säädetään kansallisesti tiettyjen hankkeiden kohdalla, olisi asetuksen mukaisesti etusija ja muutoksenhaun kiireellisyys osoitettava myös strategisille hankkeille.

Yhteyspisteviranomaisen tiedonsaantioikeus

Yhteyspisteviranomaisen tehtävän toteuttamiseksi ehdotetaan säädettäväksi kriittisten raaka-aineiden hankkeiden yhteyspisteviranomaisen oikeudesta saada toimivaltaiselta viranomaiselta sellaiset hakijaa, hanketta ja asian käsittelytilannetta koskevat tiedot toimivaltaisessa viranomaisessa käsittelyssä olevista ja olleista lupa-asioista ja muista hallinnollista menettelyistä, jotka ovat välttämättömiä sen tehtävän hoitamista varten.

1.2. Vaikutukset talousarvioon

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitystä täydentävään esitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Keskitetyn yhteyspisteviranomaisen tehtävän hoitaminen aiheuttaisi 1 henkilötyövuoden voimavaratarpeen Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle, mikä tarkoittaisi vuositasolla 80 000 euron lisäystä aluehallintovirastoille kohdennettavaan budjettirahoitukseen momentille 28.40.01.

Lisäksi strategisten hankkeiden etusijan vuoksi aluehallintovirastojen voimavaroja tulisi lisätä 3 henkilötyövuotta. Kustannuksia henkilötyövuosista syntyisi siten 240 000 euroa. Koska kyseessä on maksullinen toiminta, jonka alennetun omakustannusarvon mukainen tavoitehinta on 55 %, tuloja syntyisi 108 000, mikä edellyttäisi vuositasolla 132 000 euron lisäystä aluehallintovirastoille kohdennettavaan budjettirahoitukseen momentille 28.40.01. Yhteensä esityksestä aiheutuisi siten 212 000 euron lisäystarve momentille 28.40.01. Kyseisillä lisävoimavaroilla muun muassa varmistettaisiin osaltaan, ettei muiden ympäristönsuojelulain ja vesilain mukaisten lupa-asioiden käsittely viivästyisi.

1.3. Muuta

Yhden luukun palvelujen hankkeessa toteutetaan vuonna 2025 EU:n RePowerEU-rahoituksella pilotointi, jolla kerätään kokemuksia ja tietoa yhteyspisteviranomaisena toimimiseen. Erilaisille hankkeille tarvittavat ympäristölliset menettelyt edellyttävät monenlaisia viranomaisten sujuvia yhteistyökäytäntöjä. Pilotissa kerätään tietoa siitä, miten toimintatapoja on tarpeen kehittää, kun asiointi ja asiakirjaliikenne toimisivat yhden keskitetyn asiointipisteen kautta. Tiedon perusteella pystytään kehittämään viranomaistoimintaa ja kokemukset voidaan ottaa huomioon vuoden 2025 aikana uuden Lupa- ja valvontaviraston ympäristötehtävien toimintamallien ja prosessien valmistelussa. Sääntelyn vaikutusta hankkeiden aikatauluihin sekä viranomaisten toimintaan seurataan.